

neizdrživost sadašnjosti, fiksacija osećajnosti ili negativ lavirinta

nenad šaponja

Vasa Pavković: MONSTRUM I DRUGE FIKCIJE, Matica srpska, Novi Sad, 1990.

Jedna od misaonih stupica svakodnevice jeste i to, da li gledati čoveka u totalitetu (prošlog, sadašnjeg i budućeg) ili u realitetu (trenutno dostupnog). Najčešće ga vidimo u vitruelnoj pomešanosti realnog (»realnog«) sa segmentima nečeg drugog što odgovara našem trenutnom misaonom sklopu. Ili misaonoj sklopivosti. Isto bi bilo i sa književnim delom. Gde počinje njegova potpunost, a gde završava nepotpunost? Jednostavnost odgovora na ova pitanja bila bi pogubna po tendenciju kreativnog u samom delu. Zato i kritika, u nemogućnosti tačnih određenja samerava delo sa svojim neobjektivnim parametrima (za utehu joj, mora se priznati, u svetu u kome je i samo pozivanje na objektivnost obično šarlatanstvo duha), odnosno, pokušava sameriti delo sa nekoliko zbilja — čitaočevom, književno-teorijskom i interirizovanom u samom delu. Najmanje tim tri. Ostalo su ionako izlike za nedoslednosti i pomanjkanja argumenata. Da skratimo. Objektivne i celovite kritike nema, no u tom saznanju mogu biti zanimljivi i segmenti necelovitosti koja podrazumeva nesavršenstvo. Inače, svaka analiza književnog dela, bila bi u stvari uvreda njemu.

Cemu ovaj uvod? Radi uvoda. Ostatak se itako odnosi na **Monstrum** i druge fikcije, knjigu kratkih priča mlađeg srpskog pesnika, esejiste, kritičara i lingviste, **Vase Pavkovića** (1953), autora knjiga pesama **Kaleidoskop** (1981), **Opesija** (1985) i **Telesna strast** (1989), te **Rečnika poezije Milana Rakića** (1984) i poetsko-kritičke hrestomatije mlađe srpske poezije (u saradnji sa Mihalom Pantićem) **Šum Vavilona** (1988). Reč je o nizu sličica svakodnevnog ljudskog tragizma ispričanih na razvalinama priče kao mistifikacije, pa i priče kao strukture. Priče su grupisane u četiri celine: **Fikcije I-IV** (7+6+6+6), međusobno se povezujući, katkad na formalnom ili fabulativnom planu, a katkad više na nivou »osećajnosti«. Na kraju postoji i Appendix, koji je zapravo još jedna od veza u vidu poetskog okvira, kao i spisak »direktno korespondirajućih knjiga«, koje su još jedan od povoda za razmišljanje o stvarnosti koju utemeljuje ova poetika i čijim delovima tekstualnog materijala Pavković interpolira neke od priča. **Fikcije I** su omaži Gambroviću, Klavinu, Hauardu, Birsu, Pou, ... kojima autor na neki način određuje polazišta prozne poetike u koju se upušta. To su različite varijante dolaska do pisačkog stola (priča **Gambrović**), uvođenja u prostore nežnosti (priča **Devotka sa plaže**), ulančavanja dva teksta u igri konstrukcije priče u priči, kako već govori i sam naslov (**Dnevnik jednog čitaoca**), ili pretapanja mita

priče ili stripa u kontekst ravnodušja večnosti ili krhkosti stvarnosti (**Fikcija o varvarinu**), ili... **Fikcije II**, **Fikcije III** i **Fikcije IV** su formalno-prozne celine u kojima Pavković koncentriše svoja različita pripovedačka interesovanja — od utisaka iz ranog detinjstva i tugaljivog miljea predgrada (**Kuća koju sam posetio kao dečak**), preko različitih oblika razdobljene naracije (**Očaravanje**, **Dolazak proleća**, **Piščeva fotografija u trećoj knjizi**) i poigravanja sa strukturom priče (**Dodir**), do **Beskrajnog pisanja o mladiću** (gde spisatelj pokušava razvejati iluziju o pripovedanju otkrivajući njenu nemoć nasuprot životnih praznina (mada je sumnjiva i ta sama sintagma životna praznina s obzirom da pisu ili čitaocu nije moguća sigurno utemeljena perspektiva za donošenje takvih sudova, ili, prosto, njihovo imenovanje. Jer, sve se gubi u beskrajnosti relativnosti). Ili, kako to Pavković kaže: »Kliranje po surovijoj jednostavnosti pojavnog«) ili koncentrovanih kolaža snoviđenja (**Uplašena, Monstrum**).

Onaj koji čita nema potrebe varavati se i uzimati fakta Pavkovićevih priča zdravo za gotovo, naravno. Sve je to relativnost odnosa jedne perceptivne individualnosti koja u svojoj realizaciji može biti ovakva ili onakva, ali suštinski poriv za pisanjem, za fikcijom ostaje. Pri tome, životi pisaca i pojave junaka/naratora se mogu i ne moraju preklapati. Iluzija njihove veze je posve nevažna u kontekstu razumevanja stvarnosti teksta. »Fikcije« naprosto odjekuju spoznajom relativnosti realnog koje je u svakom momentu oslonjeno na buduće ili prošlo, oslonjeno na nezadrživost sadašnjosti. Naratorovo vitruelno beskrajno pisanje jeste metafora za ono za šta metafora nema. Barem ne u jednostavnosti rečeničnih ili, uopšte, zamislivih struktura. Ove Pavkovićeve »fikcije« se, svakako, ne mogu čitati a da se ne zapazi poetska usredsređenost na reč, na njen prasak značenja. Čitalac nje-

govih poetskih knjiga osetiće odjeka u ritmu neke od »fikcija«, što se naročito odnosi na prvi deo knjige. S druge strane, ako bi se Pavkovićev prozni rad posmatrao u kontekstu njegove prozne generacije (famozna »mlada srpska proza«), on bi se smestao negde između poetizovane proze V. Pištala ili N. Mitrovića i metaprozaičkih stajališta P. Markovića.

Što se tiče samih priča, one su realizovane kroz različite modele naracije, uz brojne parafraze i ironične opaske (na »prozu novog stila«, Davičovu »Pesmu«, etc. etc.), kao slike iz filmova, ili popularnih plakata, preradene su u ravni vlastite tekstualne smislenosti. Ipak, niti u jednoj od mogućih varijanti pripovedanja Pavković ne želi da utemelji poetiku vlastitog pisma. On kao pisac uživa u relativnom, u nikad do kraja sigurnom. Za priču mu je dovoljan i omot priče. Ona funkcionise i kao supstituent spisateljevog života. Stalno i iznova provejavaju iz nje pitanja o graničnim situacijama čoveka, o onome što se ne može zaobići (smrt, ljubav, vreme, bolest), ali i o graničnim situacijama koje govore o književnosti i o njejoj smislenosti. Stalno se usredsređuje pažnja čitaoca ka »temeljnim« pitanjima: Kuda odlazi život? Gde je (već) nestala mladost? I čije su volje pokreti naših polova? Uopšte, potka na koju se oslanjaju ove priče jeste lična problematizacija činjenice o paradoksalnosti vlastitog postojanja. Ona je smeštena između erotskog i smrtnog, između magičnog postojanja i isto tako magičnog nepostojanja, a priča je samo predah između te dve stvarnosti. Ljubavi i smrti su tako svakodnevnice, zapanjujuće obične, ogoljene prozornošću fenomena kojima bivaju skrivane. Junaku »fikcija« je to očito. Sledeća odrednica priča jeste oslanjanje na unutrašnju toplinu koja zaokuplja čitaoca kao jedna od najvažnijih konstituenti njihove stvarnosti. Priče su, zapravo, fikcije osećajnosti, albumi ne-

znosti kojima su nagrađivana bića njihovih junaka ili čitalaca (najčešće, bez sopstvenog racionalnog saznanja o tome, jer priča često otkriva sve što je već znano). U tom kontekstu, i osvrtno na detinjstvo je (kao i kod Gambrovića, i tolikih drugih, uostalom) osvrtno na svet srušenih nada. A melanholična punoća i bivša celovitost jesu prizivajuće prepoznatljivosti detinjstva u aktuelnoj sadašnjosti što odgovara brzini menjanja slika duž te stvarnosti koje više nema i koja je još samo priča. A i često jeste više mogućnost, no priča. Svaka pak priča (»fikcija«), manje ili više, poseduje neku vrstu poliperspektivnosti, bilo da se radi o različitim vremenima junaka/naratora, bilo da je reč o metatekstualnim ulomcima, ili o različitim varijantama naracije »stvarnosti«, odnosno različitim tehnikama pripovedanja. Stoga su i svukud razasuti kolaži, napisanog i mogućeg, stvarnog i prestvarnog (da, hiperstvarnog, naročito u odeljku **Fikcije IV**, gde Pavković neštedimice u tekst utapa različite varijante prezasićene stvarnosti). Slike se katkad smenjuju brzinom čitanja jedne rečenice. Funkcija te svojevrsne shizofrenosti tekstualnog jeste varljivo prizivanje osećanja neponovljive i nepojamne stvarnosti, koja, uostalom, i pored ostalog, i ne postoji. Postoji čitaočevo **zadovoljstvo u tekstu**. Ukoliko i ono sebi može priskrbiti atribut postojećeg u onome što sami, na neki način, smatramo postojanjem. Zbog toga, kolaži se i redaju kao mimezis snoviđenja, jer tekst, u piscu nezamislivim brojinim i raznorodnim sudarima sa uparenim (najčešće) očima čitalaca, ostaje nezamisliv i stran. Iako se čini da pisac pišući ga stvara neku vrstu plus sebstva, zapravo, ti mu susreti otkrivaju tekst kao minus sebe. I to je magistralna nit koja se provlači ovom tekstualnošću osvešćenog, tekstualnošću kojoj smišljeno nedostaje unutrašnja mistifikacija. Ukoliko mistifikacije nisu već sam život i sama smrt.

Polja

časopis za kulturu,
umetnost i društvena
pitanja, novi sad,
katolička porta 5,
telefon (021) 28-765

uređuju: ljubisa despotović, silvija dražić, zoran derić, petru krdu, alpar lošonc, miroljub radojković i saša radonjić * glavni i odgovorni urednik: franja petrinović * tehnički i likovni urednik: cvetan dimovski * sekretar redakcije: ljliljana jokić * članovi izdavačkog saveta: bosiljka bojanić (predsednik), tanja đurić, biljana cvetković, rada čupić, dušan radak, dušan mihailović, dušan patić, danica grubač, simon grabovac (delegati šire društvene zajednice), radmila gikić, radmila cvijanović-lotina, vladimir kopić, franja petrinović i čedomir keco (delegati izdavača) * izdaje nišp »dnevnik« uds, novi sad, bulevar 23. oktobra 31 * direktor nišp »dnevnik« uds: miodrag karadžić osnivač: pokrajinska konferencija saveza socijalističke omladine vojvodine * časopis finansira pokrajinski fond kulture * rukopise slati na adresu: redakcija »polja«, novi sad, poštanski fah 220 * žiro račun: 65700-603-6324 nišp »dnevnik« uds, sa naznakom za »polja« (godišnja preplata 400 dinara, za inostranstvo dvostruko) * na osnovu mišljenja pokrajinskog sekretarijata za nauku i kulturu broj 413-152/73, časopis je oslobođen poreza na promet proizvoda i usluga * tiraž 2.000 primeraka

